

Tolmetus ja talitus TALLINNAS. Wene tänav nr. 5 Telefon nr. 158. (Sõjaväe keskjaamast)	<h1>SÕDUR</h1>	Tellimise hind: 1 aasta peale 40 marka 1/2 " " 20 " 1/4 " " 10 "
 Tolmetaja kõnetunnid kella 12—1.	SÕJAASJANDUSE AJAKIRI. ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS Sõjavägede staabi väljaandel.	 Kuulutuste ja teada- annete hind: lga kor- pusrea eest 1 mark.
Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.		
№ 23	Laupäeval, 5. mail 1920.	II. aastakäik

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljavõtted Sõjaminiistri päewa-
käskudest.
2. Väljavõtted käskudest Wabarilgi
sõjavägedele.

Üldine osa:

1. Prantsuse suurtükiväe kogemustest
maailmasõja ajal.
2. Ludendorffi sõjamälestused.
3. Sõnake orkestri tähtsusest polgus.
4. Sõjaväelastele warjupaik.
5. Saksamaa kaotused lõhkeainete töös-
tuses sõja ajal.
6. Segateated.
7. Kuulutused.

Ametlik osa.

Väljavõtted Sõjaminiistri päewakäskudest.

Nr. 324-a.

Tallinnas, 20. mail 1920.

Minu päewakäskude nr. nr. 102 ja 293 täienduseks kaotatakse ära sõidulubad Wõru-Petseri liinil. Ühtlasi käsen sõjaväe raudtee kontrollkoma do tegevust sellel liinil lõpetada.

Nr. 337.

Tallinnas, 21. mail 1920.

Trahwin Kirjastuseühisuse „Waba Maa“ trükitoja juhatajat 5000 margaga ehk maksujõuetusel kahe nädalise arestiga, selle eest, et eelpool nimetatud trükitojas

ilmuma ajakirja „Töö ja Wõitluse“ nr. 2 Trükitööde Sõjat kontrolli saadetud ei ole, millega on ritutud Sõjaminiistri fundusliku määruse nr. 1, § 3.

Nr. 338.

Tallinnas, 21. mail 1920.

Minu päewakäsu nr. 129 punkt 2 redaktiooni muudan järgmiselt: „Litwibeerimise komisjon peab 4 liikmeline olema; kaks nendest litwibeeritawast wäe-
osast või asutusest ja kaks wäljaspoolt litwibeerita-
wat wäeosa või asutust Sõjaväe kontrolli esitaja juuresolekul.“

Selle täitmiseks käsen kõigi litwibeerimiste tööde algusest teatada Tallinnas—Sõjaväe Peakontrollöörile ja diwiisides—wastawa diwiisi kontrollöörile nende poolt esitatud komandeerimiseks.

Nr. 346.

Tallinnas, 26. mail 1920.

Teen kohuseks muulastele ohwitseridele ja ametnikkudele, kes Eesti sõjaväes teenivad, kuid Eesti keelt ei mõista, seda kuue kuu jooksul niivõrd ära õppida, et nemad wabalt wõiwad sõduritele nende kohuseid seletada ja oma kohuseid täita.

Wastasel korral saamad need muulased ohwitserid ja ametnikud määratud reameeste kohtade peale.

Nr. 348.

Tallinnas, 26. mail 1920.

§ 1. Wäeliinil korjatud metalli puru ehk terweid kuulsi ei tohi wagunisje laadida ega kohalikkudesje labudesje paigutada, õnnetuste ärahoidmiseks, enne sellekohase asjatundja poolt läbiwaatamist.

§ 2. Kõiki Raitsejaid ja politsei poolt rahwa käest ärawõetud ja koha peal leitud lõhkeaineid, kuulsi ja nende osast mitte labudesje saata, enne kui nad asjatundjate poolt läbiwaadatud on.

Asjatundjate saamiseks pöörata kohalikkude wälja-
suurtükiväe diwiisjoni ülemate poole.

Nr. 355.

Tallinnas, 27. mail 1920.

Minu päewakäsu nr. 150 täiendamiseks käsen tükki, mis kõrgema kui walitsuse poolt määratud mo-

bilistafiooni-hinnaga sõjaväkke võetud, mitte 1914 a. turuhinnaga (suld rubla=20 Eesti marka lugedes), vaid rekvüisifiooni- või ostuhinnale vastavalt kõrgemalt hinnata.

Sõjaministri eest:

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Wäljawõttes kästudest Wabariigi sõjavägedele.

Nr. 627.

Tallinnas, 22. mail 1920.

Sõjaväe Ringkonna kogu alaline liige polkownik Hindrik Wahtrama nimetatse Sõjaväe Ringkonna kogu eesistujaks, 4-st maist j. a. arvates.

Nr. 630.

Tallinnas, 26. mail 1920.

§ 1. Allpool tähendub 7-da jalaväe polgu ohvitserid ülenakse järgmisesse auastesse:

Alamkapten — kapteniks:

1. Ernst Uhlberg, wanusega 13-st aprillist 1919.

Alamleitnant — leitnandiks:

1. Jüri Seitam, wanusega 29-st nov. 1919.

§ 2. Suurtükiväe Walituselst alamkapten Karl Tulff ülenakse kapteniks, wanusega 1-st maist 1920.

§ 3. Allpool tähendub Kindluse Suurtükiväe divisjoni ohvitserid ülenakse järgmisesse auastesse:

Leitnandid — alamkapteniteks:

1. Poul Kuusik, wanusega 6-st maist 1919.

2. Mikkel Tartland, „ 15-st juulist 1919.

3. Helmuth Arro, „ 8-st sept. 1919.

Alamleitnant — leitnandiks:

1. Johan Remmel, wanusega 1-st juunist 1919.

§ 4. 4-st jalaväe polgu leitnant Gustaw Kase-meris ülenakse alamkapteniks, wanusega 4-st aprillist 1920.

§ 5. 2-st jalaväe polgu alamleitnant Johan Paul ülenakse leitnandiks, wanusega 25-st jaanuarist 1919.

§ 6. Allpool tähendub laiaroopalise soomusrongi nr. 3 ohvitserid ülenakse järgmisesse auastesse:

Alamleitnandid — leitnantideks:

1. Julius Kannelaud, wanusega 31-st oktobr. [1919.

2. Hugo Kulbock, „ 30-st detf. 1919.

§ 7. Rahumäe wangilaagrifst lipnik Johan Jänes ülenakse alamleitnandiks, wanusega 12-st jaanuarist 1919.

Nr. 632.

Tallinnas, 27. mail 1920.

Allpool tähendub 3-da jalaväe polgu ohvitserid ülenakse järgmisesse auastesse:

Alamkapten — kapteniks:

1. Rodion Trelmutsh, wanusega 2-st maist 1919.

Leitnandid — alamkapteniteks:

1. Eduard Wilde, wanusega 25-st weebr. 1920.

2. Heinrich Kubbo, „ 2-st märtsist 1920.

3. Jaan Hisl, „ 20-st märtsist 1920.

4. Jaan Madisson, „ 3-st aprillist 1920.

Lipnik — alamleitnandiks:

1. Raimund Koort, wanusega 8-st aprillist 1920.

§ 2. 5-st jalaväe polgu leitnant Mart Tomm ülenakse alamkapteniks, wanusega 7-st oktoobrist 1919.

§ 3. Allpool tähendub 6-da jalaväe polgu ohvitserid ülenakse järgmisesse auastesse:

Leitnandid — alamkapteniteks:

1. Georg Laur, wanusega 28-st juunist 1919.

2. Johan Fuks, „ 29-st novembr. 1919.

Alamleitnandid — leitnantideks:

1. Aleksander Bärtel, wanusega 17-st aug. 1919.

2. August Männik, „ 12-st nov. 1919.

3. Aleksander Jürgen, „ 12-st nov. 1919.

4. Johan Ilves, „ 20-st nov. 1919.

5. Karl Riismann, „ 24-st nov. 1919.

6. Paul Tis, „ 27-st nov. 1919.

7. Richard Sütt, „ 18-st weebr. 1920.

8. Oswald Mitt, „ 24-st weebr. 1920.

Lipnik — alamleitnandiks:

1. Woldemar Ueina, wanusega 26-st apr. 1919.

§ 4. Piewatäsu Eesti Sõjavägedele nr. 21 selgitusteks, 3-st aprillist 1918 a. lugeda Soomusrong „Kapten Jev'i“ pealt leitnant Oskar Kurwits'i nimetud aukraadis, wanusega mitte 24-st webruarist 1918 a, vaid 18-st juunist 1919.

§ 5. Käst Wabariigi Sõjavägedele 21-st septembrist 1919 a. nr. 182 § 11 muudatse järgmiselt: Sõjavägede Ülemjuhataja staabi ülema noorem kästude-täitja ohvitser kionik Wilhelm Kanarik ülenakse wäljateenitud aja eest Wabariigi sõjaväes alamleitnandiks, wanusega 21-st maist 1919.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjaministri eest.

Üleüldine osa.

Prantsuse suurtükiväe sõjakogemused.

(Lõpp.)

Suurtükiväe kolmas tegewusliit on wõitlus waenlase suurtükiväe vastu. Kõik batariid peavad warjatud olema, sest muidu wõidak neid kergesti häwitada või wähemalt tormijooksu ajal waiwima panna. Häwitus ei ole kunagi täielik, kuid lahjutakstegemine on alati wõimalik. Kontrabatareid ei wõi kohe algusest peale tegewad olla, nende tegewust tuleb metoodiliselt kawa ja hoolikalt ette walmistada. Tingimata tuleb selle eest hoida, et iga päew mõni paak jalaväe rahuldamiseks selle ehk reise batariid peale lastatse. Lasta tohib ainult siis, kui kindlasti teada

on, et waenlase batarei tõesti arwatawal seisukohal asub, ja kui tarwilik hull lastemoona käepärast on. Siis tuleb ka see tarwilik määr — 200 kuni 300 kuuli — ära tarwitada. Märgilaskmisele peab pärislaskmine kohe järgnema, sest muidu võib juhtuda, et järgmisel päeval batarei asemel tühja seisukoha pommitama hakatakse. Seda juhtus kahjuks sagedasti kas mõne suurtükiväelase saamatuse järeldusel või jälle sellepärast, et puudus waatlemine õhust. Diviisi ülem ja suurtükiväe ülem peawad niisuguste nähtuste wastu mõjuvad abinõud tarwituksle võtma. Siin on jälle üks põhjus, mispärast igal diviisil oma õhulaewasid peab olema. Kui õhulaewasidki tühti wahetatata ja teada alolifelt ühe diviisi juure ei jäeta, siis ei ole temast suuremat kasu.

Suurtel pealetungimistel paneb pealetungija palju uusi batareid tegevusse ja püüab nende seisukohti wastase eest igapidi warjata. Raitaja suurtükivägi ei suuda pealetungija suurtükiväge waikima panna, efitks sellepärast, et tal aegu ei ole märki lasta. Pealegi taotab lahingu müras kõlamõtmise seadus oma maksuse. Võib ainult lastuda lahiseid batareid schrapnelli tulega ja warjatud batareid gaasipommidega kahjutata teha. Raitaja suurtükiväe seisukord on tormijootsu korral väga raske, mitte ainult sellepärast, et ta arwulifelt nõrgem, waid ka sellepärast, et tema harilikud seisukohad on pealetungijale teada.

On faks abinõu, et neid pahemusi pehmedada. Raitaja peab juure hulga batarei seisukohti walmis hoidma, kus ta tarwiduse korral suurtükid üles võib seada. Kõigist seisukohtadelt aga peab märki lastud olema. Pärast märgilaskmist tulewad suurtükid seisukohalt ära wiia, nii et waenlane pealetungimise ajal ei teaks, misugustelt seisukohtadelt lastakse. Nii on ta sunnitud oma tuld kullustama. Teine abinõu seisab selles, et batareid lendurite eest hoolikalt warjatud seisukohtadesse asetatakse. Siin juures tuleb aga rõõmalifult mullatõõde eest hoida. Kõik need batareid on tahapoole järjestatud eselonide wiisi. Nad on rohkem tagapool kui need batareid, mis iga päew lastewad. Kui wastase pealetungimist on oodata, siis tõmmatakse osa suurtükke eelmistelt seisukohtadelt tagumistele või toodake koguni uued batareid juure. Need batareid owarad tule alles sektori komanderi käsul. Nende tähtsus ja mõju seisab selles, et nad kuni pealetungimise filmapiiguni tingimata waikivad ja kõige eest hoiawad, mis nende seisukohti waenlasele enneaegu märgatawaks võiks teha.

17. aprillil 1917 lahingus oli Saksa suurtükivägi prantslaste tormijootsu ettevalmistuse ajal wähe lastnud, mispärast prantslased Saksa batareide arwu palju wäiksemaks arwasid. Tormijootsu ajal aga pandid sakslased suure hulga uusi batareid ürgama, mis seni olid waikunud, ja saawutasid seega häid tagajärgi. Samasugune nähtus lordus Champagne lahingus 15. juulil 1918, kus sakslased peale tungisid. Et see kawatsetud pealetungimine teada oli, siis wiidi rohkem kui pool kõigist batareidest tahapoole waikivatedele seisukohtadele, kust pealetungimise ajal lastma lasti. Ümberpaigutatud batareid ei olnud peoaeu mingid kaotusi. Selle wastu aga said 75-mm bat. reide rühm, mida tahapoole ei saanud wiia, ja 155-mm batarei, kes end oma enneagse tule läbi ära oli annud, wäga tuntawalt kahju.

Üleüldifelt maksawad positsioon- ja liikumisjõja kohta ühed ja needamad seadused. Mis liikumisjõjas liikumus, warjamine (mõsteerimine) ja teataw seisukoha-

wahetus lastmise waheaegadel, et end wastase mõjuwa tule alt ära tõmmata, seda on positsioonjõjas ettevalmistatud seisukohad ja waikivad batareid (nõndanimeetatud „tummad batareid“).

Prantsuse suurtükiväe määrustikus sisalduwad põhimõtted ja mitmesuguste ülemate kohused on kindral Le Gallais arwates sõjatogemuste läbi täiesti finnitatud. Need põhimõtted olla oga sagedasti tähelepainemata jäetud, kas asjatundmise puudusel või jälle sellepärast, et wastutust oma pealt ära weeretada.

Suurtükivägi on nii suure tähtsuse omandanud, et iga jalawäediviisi või armeekorpusse ülem tema iselaadi, tegevuswõimet ja torwitamist põhjalifult peab tundma. Tema peab täpisealt teadma, mida suurtükiväelt nõuda võidakse ja mida mitte. Keegi ei o'e ilma puudusteta ja kõik tegid alles sõjas wigu. Juhataja ainuke andeksandmata wiga on kahklemine. Suurtükiväe suhtes awalduw kahklemine selles, et temale mingisuguseid kindlasti aratähendatud ülesandeid ja mingisuguseid käsutusi üksuste jaotamise ja tarwitamise kohta ei anta. See on jalawäe juhataja asi, ja selleks peab jalawäe juhataja teadma, mis ta tahab, ja ta ei tohi mingit wastutust farta.

Positsioonjõda ei ole siin midagi muutnud, ainult tulek neid põhimõtteid olude kohaselt tarwitada. Sellepärast ei ole wähest üleliigne mõni sõna ütelda frondi jaotamisest sektoritesse ja suurtükiväe paigutamisest.

Sõjatogemuste kohaselt jaotatakse mõitluswäki sektoritesse, millest iga sektor ühe diviisi alla antakse. Iga niisugune sektor on suurtükiväe järjestuse otstarbel kolme järjestuswõõsse jagatud sügawuse järele, i. t. eestpoolt tahapoole arwates. Esimeses wõõs tegutseb diviisi suurtükivägi, teises (keskmises) — korpusse suurtükivägi ja kolmandas (tagumises) — armee suurtükivägi. Niisugune järjestus ei ole küll igatüüpi kindel. Klude kohaselt, nimelt kui tarwis on wastase suurtükiväe waikima panna, tuuakse korpusse suurtükivägi diviisi suurtükiväe piirkonda ja võib ka ümberpöörduw juhtuda. Seda sama võib ka armee ja korpusse suurtükiväest ütelda.

Mis on õeldud sügaw-järjestusest, seesama maksab ka sektori laiusest, selle järele kuidas suurtükid on tarwitatawad ja kui suured on lastekaugused. Wäga laiadel frontidel ja seal, kus kawatsetawa pealetungimise pärast suurtükivägi wäga tugew, nõuab sügaw-järjestus suurtükiväe rühmitamist. On ühe diviisi sektor wäga lai, siis ei wõi ühe tiima batareid ilma seisukoha muutuseta wastasolewa waenlase tiima wastu tegewad olla. Siis tuleb faks rühma asutada. On kawatsetawa pealetungimise otstarbel wäga palju suurtükiväe ühte kohta koondatud, siis on ühele komanderile alluwaate batareide suure arwu pärast nende rühmitamine tarwilik, et kätuandmist kergendada.

Wäga laial sektori, kus pealetungimist mitte ei kawatseta, võib asutada faks rühma, millest kumbki ühele staabiohwtserile allub. Kummagil rühmal peawad olema oma miinipildujad, kerged wäljabatareid ja need raskest wäljahaubitafate batareid, mis mitte terwel sektoril tegewad ei wõi olla. Diviisi suurtükiväe komanderi otsekohese käsutuse all seisawad need raskest wäljahaubitafate batareid, mis terwel sektoril tegewad mõiwad olla.

Diviisi juures, selle suurtükiväge kawatsetama pealetungimise otstarbel on kōwendatud, on soowitaw laks wõi kolmalajektorit asutada. Alajektori suurtükivägi, mis miinipildujajst ja kergetest wäljasuurtükkidest koos seisab, antakse ühe staabiohwitseri käsutada. Pärast miinipildujate eeltööd peamad suurtükid eelwälja waenlastest puhastama ning taastatama suurtükiväe moodustama. Iseäralise rühma omaette moodustawad rasked ja järstulisuurtükid. Wiimaks tuleb veel ettenägemata juhtumisteks mõned kergete suurtükide batareid tiibade rühmade emate käsutada anda. Ka diviisi suurtükiväe ülemaal peab üks batarei alati käepärast olema, et paraliseerida mõnesuguseid waenlase ootamata ettewõtteid, millest lendurid teatavad.

Dma kõne lõul tegi kindral De Gallais mõned huwitawad märkused suurtükikuu liide kohta, millede mõju suurem on suurtükide eneste mõjust.

Enne sõda oli suurtükiväel peaaegjalikult shrapnellid ja granaadid tarwitada. Shrapnelli Bz hinnati enne sõda wäga kõrgesti, ta jäi ka sõja ajal kõige mõjuwamaks suurtükikuulits lahiste eesmärtide wastu. Rahjulik on tema sõrge hind, raske valmistusmõis ja tema mõjutus, kui ohwitserid Bz'ga lasta ei osta. Sel põhjusel ja ka sellepärast, et sõda kaewikusõjaks muutus, sai 1915. aastast saadit granaat kõige tarwitawamaks suurtükikuulits. Ülem wäejuhatus oli sunnitud suurtükiväe ohwitseride tähelepanu nende puuduste peale juhtima. Et shrapnellisüütajate puuduliku valmistuse tõttu nende puistatus suur oli, siis on arusaadaw, et ohwitserid neid ainult wõstumeelt tarwitafid. On tarwis püssirohu ja süütajate valmistuswiisi täiendada ja ohwitseride lasteosawust suurendada. Ohwitseridele tuleb meele tuletada, et suurtükivägi sõja esimestel kuul el häwitawad mõju just seega saawutas, et Bz shrapnellid dieti tarwitati. Bz-shrapnelli tabawus tasasel pinnal on wähemalt 1500 kantmeetrit, kuua granaadi tabawus mitte üle 30 kantmeetri ei ulata.

1915. aastast peale tarwitati gaasikuule. On olemas kolme sugu gaase: 1) gaasid, mis filma piisarnäärmeid äritawad; 2) kihwtised gaasid, ja 3) „hypérite“, mis iseäranis kihwtine gaas on. Kihwtigaasidel on see juur puudus, et nad ainult lühikest aega ja wäitse maa peale mõjuwad. Nende tarwitamises wõib tagajärgi ainult siis loota, kui neid ootamata, juurel hulgal ja soodsa, kuid nõrga tuulega tarwitada. Palju hirmsamalt ja kestwamalt mõjuwad hypérite-granaadid. Kaewikutes, blindashides ja metsades, kus see gaas laiali laguneb, on wõimata olla. Veel kaua pärast kihwtiust wõib see gaas surma tuua. Kus seda gaasi tarwitatakse, seal wõib kindel olla, et waenlane enam pealetungimist ei kawatse, waid ainult kaitsemise wõitaganemise peale mõtleb.

Ludendorffi sõjamälestused.

Suwisõjakäik Wenemaa wastu 1915.

Järg.

Wenelane oli aru saanud, misugune hädaoht teda ähwardas, ja tõi Dünaburgist ida pool olewasse maakohhta raudteel abiwägesid juure, mis Dünaburgist lõunapool peagi tegewusse asusid. Raudtee, mis Poleskist läbi Molodetschno poole wiib, jäi tarwita-

mata. Selle eest wõis ta aga hoida ja Slonimi poolt jalawäe diviisidega Molodetschno sihis ja ratsawäe diviisidega Dokschtzy sihis tagasi kalduda. Wenelaste suur frontaalne taganemine Poolamaalt Lääne-Wenemaale oli kahjuks juba nii kaugele jõudnud, et ta põhjapoolse kaldumas wäed veel parajal ajal Wilija äärde jõudsid. Siin peatas Saksa ümberhaaramine. Tal ei jatkunud jõudu, et waenlase wastupanekut murda. Nüüd andis wenelane oma poolt üle Wilija, põhja pool Molodetschnot, wastulõõgi, kuid ka tema ei saanud edasi. Wahepeal oli Saksa pealetungimine ka eesrinnal pikkamisi edasi jõudnud. Selle rõhu all ei suutnud wenelane Wilnat enam kinni pidada ja nihkus nüüd terwel rinnal wõideldes pikkamisi tagasi. Saksa wäel oli veel jõudu lääne pool Smorgoni olewat maakohhta, läänepoolset Beresinat ja Baranowitschit ning Pinskit oma alla wõtta.

Aeglase pealerõhumise ajal Wilnaft Smorgoni poole olin ma selgusele jõudnud, et operatsiooni waja oli katkestada. Edasitungimise jatkamise peale ei olnud mõtelda. Waenlase ratsawäe wastu, kes igalt poolt ikka tugewamini wastu meie läbimurret rõhus, ei wõinud 10. armee pahemal tiival oma kaugele ettepoole nihkunud seisukohal kestaw pidet olla. Meie pidime endid talweks sisse seadma ja leidmise soodsa seljatoe Wischnjewis, Narowshi ja Dryswjaty järwede joones.

Kuna wasti päralt jõudnud wäeosad Neemeni armees Dryswjaty järwe ääres tegewusse astusid, nihkus 10. armee põhjatiib määratud joonele tagasi.

Wastu meie uut fronti kohises Wene laine, siis waitis meri pikkamisi. Uustria-Ungari wägi oli wahepeal katset teinud Lutzkist kirde pool läbimurde kaudu ümberhaaramisele jõuda. Üks wastulõõk oli ta tagasi wisanud. Dünaburgi juures wältafid wõitlused veel kaua. Neemeni armee lootis ikka veel, et korda läheb fillapead ära wõtta. Kuid lastemoota järelwedu oli selleks liig puudulik, kui et pealetungimist oleks wõidud ette wõtta. Sellepärast jäeti wõitlused minu soowil seisma.

Wäerinnale asus kuni Karpathideni waitus.

Suwine sõjakäik Wenemaa wastu oli lõpetatud. Wenelane oli löõdud ja frontaalselt tagasi surutud.

Üle Kowno ettewõetud operatsioon oli ilma suuremate tagajärgedeta jäänud, sest et ta aegselt liig hilja tulnud oli. Selles peitub peapõhjus. Wastane oli Wilija ääres teda ähwardawat ümberhaaramist takistada suutnud. Oleks ta mõne päewa tee kaugemal läänes seisnud, siis ei oleks see mitte korda läinud.

Meie ei ole kogu sõja festes ei idas ega läänes ühtegi suurt strateegilist läbimurret kõigi ta järjedustega lõpuni wiia saanud. Wilna ja Dünaburgi wahel jõudime selles kõige kaugemale. See näitab, kuidas strateegilist läbimurret alles järgnewa taktilise ümberhaaramisega täielikult ära käsutada wõib. Bulgaria sõjawäele sai septembri kuul 1918. a. osaks maailmale näidata, kui rasked tagajärjed niisugusel operatsioonil olla wõiwad. Need said aga ainult selle läbi wõimalikuks, et Bulgaria wägi täiesti wõitluswõimetuks oli saanud.

Septembri päewade sõrge põnewus oli meille jällegi ainult taktilise edu toonud. Olime pidanud erakordselt täbaratest seisukordadest peaseteed leidma. 1. ratsawäe diviisjoni wõitlus Smorgoni juures waenlase taganemise joonel oli traagiliselt suur. Just

jalawäe päralejõudmise eel pidi ta raskete kaotustega taganema. Ka Neemeni armee lõuna tiival oli seisukord kestwalt tõsine, 10. armee tagasihümnine kõige kõrgemal määral hädaohklik. Kuid see kõik jäi tagaplaanile närvisid pingutama ootuse ees: kas jõuab jalawägi halbadel teedel küllalt ruttu edasi, et ratsawäe divisjoni poolt nii arukalt sissejuhatatud ümberhaaramist lõpulistuks teha? Niisugust põnewust võib ainult see täielikult mõista, kes teda kaata teinud ja südame ning mõistusega taht osa on võtnud.

Wenemaa mahanurdmise teel olime uue, suure saimnu edasi jõudnud. Tegewa tahtega suurwürist astus ära. Tsaar asus ise wäe etteotsa.

Jagalpool olid meie wäed ja nende juh tajad oma kohuse täitnud ja Saksa soldatis sai õigusega tunne kindlaks, et ta wenelastest üle on. Arw kaotas oma kohutawuse.

Jda ülemjuhataja peaforter Kowno oktobrist 1915 kuni juulini 1916.

Wahkuse aeg.

I.

Pärast maikuu wõitlusti põhjapool Urras'i oli läänewäerinnaal kogu 1915. a. suwe läbi üleüldiselt rahulik. Septembri lõpul algasid liitlaste wõimsad pealetungimised Loos'i juure ja Champagne'is. Jdast kutsutud wäed jõudsid just parajal ajal kohale, et lääne wäerinna wapraid kaitsjaid toetada ja suurt ning hädaohklikku wastulööki ära hoida.

Itallased olid mitu korda ja tagajärjeta pealetunginud. Austria-Ungari wägi wõitles Itaalia wastu hästi; see oli ju ka põline waenlane, kuna Wenemaa wastu mingit rahwuslist waenu ei olnud.

Saksa ülem wäejuhatus ja Austria-Ungari ülemjuhatus olid nõuks võtnud Serbiat maha murda. Bulgaria, aetud makedoonlastest ja oma loomulikust wastulust Serbiaga, lõi awalikult meie poole; Warsawi wõtmise oli seal wäga tugewat mõju awaldanud. Bulgaria tõi meile Balkanil oma 12 tugewa jalawäedivisjoniga kohe jõulise tasakaalu. Oktobri algul läks kindral-feldmarschal v. Mackensen üle Donau. Serbia sõjakäik wiis meid detsembri alguks üsna Greeka piiri lähedale. Wahkford Greekamaaga, sõjawägede rüüstimus ja seljataguste ühenduste seisukord, võib olla, ka weel muud, mulle tundmata poliitilised ja sõjalised põhjused, takistasid meid operatsiooni Saloniki poole jatkamast, kust esimesed liitlaste wäed meiega wõitlusesse astusid. Saloniki äravõtmine oleks meie koormat Balkani poolsaarel wäga tuntawalt kergitanud. Oma hilisemate kogemuste põhjal pean tunnustama, et me niisuguse operatsiooni abil lääne wäerinna jaoks ühtegi bulgaarlast ei olnud. Urwatawasti oleksime prantslaste, inglaste ja serblastega, kes hiljem Makedonia wäerinna seisis, Prantsusmaale kokku puutunud. Need waatlused jäid ka pärastpoole mõõduandwaks. Saloniki pealetungimine jäi ikkagi kõrwaloperatsiooniks ja niisugusena tuleb teda ka hinnata.

Austria-Ungari wäed tungisid läbi Montenegro Albaniasse kuni Bojusani, kus wõitlused weebruarini kestsid. Austria-Ungari külje kaitses oli Donau äärest kaugele Albaniasse ja Greeka piirini nihkunud. Siin

seisid Bulgaria wäed wahil, ja mitte ainult oma maa, waid ka Austria-Ungari ja meie eest.

Saksa wäed toodi suuremalt osalt Donau äärde tagasi. Ka Austria-Ungari jõud said wabaks. Serbia wägi oli tuntawalt lüüa saanud, ta riismed taganesid Walona sibilis ja said Prantsusmaa ja Inglismaa tugewa käe toel Korfu saarel jälle wõitlusteguriks, mida Bulgaria soldat kartis. Pärast wiidi nad Saloniki wäerinna, kus nad mehifelt wõitlesid.

Eitlased olid sunnitud teistelt sõjawäljadelt wägesid Makedonia jaoks wabastama. Nad loobusid ka Gallipoli operatsioonist jatkamisest, mis neile kalliks oli maksma läinud. Ekspeditsiooni korpus oli nüüd tõsiselt hädaohus. Ühendus Türgimaaga oli Serbia üle saadud wõidu ja Bulgariaga loodud liidu läbi jalule seatud. Meie ei tarwisunud nüüd enam oma sõjakraami salakaubana läbi Rumeenia wedada. Türgimaad wõisime wahenditult toetada. 16. jaanuaril awati raudteeühendus Konstantinopoliga. 8/9. jaanuaril olid liitlaste wäed Gallipoli poolsaarelt lahtunud.

Merekitsuste julg oli kindlustatud. Oleksid waenlaste laewastikud wäinad oma wõimusesse saanud, siis oleksid nad ka Mustamere üle walitsenud ja Wenemaad temale tarwiliku sõjamaterjaliga warustada wõinud. Selle tagajärjel oleksid wõitlused idas palju raskema iseloomu omandanud. Eitlased oleksid wõinud Eöna-Wenemaa ja Rumenia rikkalikka wiljatagawarastid kasutada ja Rumenia weel warem, kui see sündis, oma tahtmise alla sundida. Wenemaa ühendus wälismaailmaga, kust ta sõjamaterjali sai, käis tol ajal Siberi raudtee, Murmani ranna ja suwel Walge mere kaudu; Murmani raudtee oli ehitusel, aga mitte weel walmis. Ühendus Soome kaudu Rootliga oli tähtjas, kuid sealt kaudu ei olnud sõjamaterjali wedu wõimalik. Rootsimaal oli erapooletu riigi kohustest dige arusaamine. See arutus näitab merekitsuste ja sellega ühes ka Türgimaa tähtsust kogu meie seisukorra jaoks kõige terawamas walgu tuses.

Asia Türgi maaosades oli sõjapidamine raske. Türgimaa wõis ainult maanteeid kaudu nendega ühenduses olla. Moodne sõda tarwitab aga raudtee-ehk laewauhendust. Kaukasuse piirile wiiw raudtee oli Angora ja Siwas'i wahel alles ehitusel. Bagdadi raudtee, mida Tauruse ja Amanuse mäed katkestasid, ei ulatanud weel kaugeleki Tigriseni. Tunnelite ehitus oli käsil. Süüriasse wiiw raudtee ühines Aleppo juures, seega siis seal pool lahutawaid mäeharju, Bagdadi teega. Ta läks lõuna pool Damaskust kitsarööpilisesse Hedschas'i raudteesse ja ühte wäikeraudteesse üle, mis Palestiinasse wiis ja Berzeba juures Jerusalemast lõuna pool lõppes.

Seisukorra halbtust suurendas wäga suurel määdul weel see, et Türgi raudteede materjal ja personal wäga palju soowida jätsid.

Kasuti Euphrati ja Tigrise jõge ära kasutada, millel teatawad tagajärjed olid. Kuid kogu pilt jäi sellest hoolimata muutumata.

Saksa weoautode kolonnid aitasid raskusi ka-handada.

Seljataguste ühenduste pärast pidi sõjapidamine Wäike-Asias, Süürias ja Mesopotamias nii kawa tagajärjetuks jääma, kuni meil mitte korda ei läinud läbikäimisoluksid parandada.

Türgi sõjalist võimist kahanendas ta piirimaakondades veel see asjaolu, et kurdlasted ja armeenlased Kaukasuse piiri ääres ja arablaste suguharud Mesopotamias ja Süürias kuni alla Udenini ürgivae-nulised olid. Türglaste poliitika on pärismaalaste suhtes alati õnnetu olnud. Nad on ainult võtnud, aga ei midagi annud. Nüüd tuli neil nende suguharudega kui oma vastastega reh'endada. Oma andeksandmata ümberläämismüübiga, mida türklased armeenlaste vastu tarvitasid, rõõvisid nad ise endilt tööd, mida neil muu seas just raudteehituseks ja maa-harimiseks nii väga oleks vaja olnud.

Türglaste katsed, Tripolis ja Benghazis püha sõda sütitada, kandis õige vähe vilja. Meie weelalused paadid müüsid sinna sõjariistu ja hoidsid nende ja Türgimaa vahel teatud mõõdul ühendust alal.

Jaauari ja weebruari kuus 1915 võeti Suez'i kanali vastu operatsioon ette, kuid see läks nurja. See oleks ainult siis võinud korda minna, kui samal ajal ka senisid läänest Egiptusesse tunginud ja egipt-lased mäsju tõstnud oleksid. Kuid need olid utopiad; Inglise võim on kindel neil mail, mis ta all on.

Euphrati ja Tigrise ühinemise kohal nihkusid inglased, merele toetades, samm-sammult Bagdadi sihil edasi. Türklased ei suutnud seda kuidagi takistada. Detsembri kuul 1915. a. võideldi jälle Kut-el-Amara pärast, millele Englise ekspeditsiooni korpus enne seda juba hädaohlikkusse lähedusesse oli jõudnud.

Kaukasuse piiril tegutsen Türgi armee oli 1914/15. a. talvel lüüa saanud. Sellest ajast peale avaldas ta vähe tegewust. Sellest hoolimata kahanes ta pleki-foetõbe ja pakase mõjul kestvalt ja tuntuvalt.

Sinai poolsaare ja Mesopotamia sündmused ei puudutanud ida väerinda mitte oskolehelt. Suez'i ettevõtet jälgiti suure huwituse ja suurte lootustega. Seljataguste ühenduste puudulikkus, nagu ma seda siin liihidalt kirjeldasin, ei olnud mulle tol ajal mitte veel täies ulatuses tuttav. Nimelt pidi Bagdadi raudtee seiskord minu arvates palju parem olema, kui ta tõepoolest oli. Kas siin rohkem ole's sündima pidanud, selle üle ei suuda ma otsustada.

Wõitlused Kaukasuse väerinnal ei toonud meie Wenemaa suhtes mitte niipalju kergitust, nagu ma omal ajal lootnud olin.

Saialiste maaosade offupeerimine idas, Balkani poolsaare avamine ja ühenduse jalaleseadmine Türgi-maaga oli meie seisukorda tuntuvalt parandanud. Rumenia oli mooni ja tooresainete muretsnemise poolest wastutulelikumaks muutunud, sest et ta oma tagavarade jaoks enam mujalt, turzu, ei leidnud. 1915. aasta lõppes meie jaoks plusiga. Meie ko-gusime jõudu tulewa aasta jaoks, ei saanud aga kodumaalt siiski mitte kõike, mis sealt vaja ja wõi-malik oleks saada olnud.

Meie waenlased jatkasid oma sõjalise jõu suurendamist.

Inglise Kitcheneri armeed olid suuremalt osalt kõik juba lääne väerinnale toodud. Inglise väerind oli lõuna poole laienenud ja prantslaste koormat kergitanud. Nute d wiisid, formeerimine kestis Ing-lismaal edasi. Jaauari kuul 1916 võeti Englise wäeteenistuse seadus parlamendis vastu. Sellega asus ka Inglismaa kui viimane Europa riik üle-üldise wäeteenistuse kohuse pinnale. Kuid Trimaal kohta ei pandud seda seadust mitte maksma. See on tähelepanemise väärt.

Prantsuse vägi oli oma wana jõu alles hoidnud, Serbia vägi formeeriti uuesti. Wenemaa ammutas saadud lõõkide mõju all oma suurtest inimesetaga-waradest uusi jõudusid.

Prantsusmaal, Inglismaal, Jaapanis ja Ame-rikas oli tööstu e sõjajalale seadmine otsustawaid edusammusid teinud.

Suured mõitlused ähwardasid 1916. aastal tulla.

Selles ajalooliste sündmuste suures raamis nih-kusid sündmused ida wäerinna ül-mjuhataja käsk-loomas tagaplaanile, peale selle kui nad 1914. a. —nowembrist saadik olulise, sagedasti otsustawa osa kogu sõjast kujundanud olid. Meil oli nüüd enam waikist tööd teha.

(Järgneb.)

Sõnake orkestri tähtsusest polgus.

Teatavasti kawatsetakse lähemal ajal poltude or-kestrid üheks diwiisi orkestriks koondada. Põhjus: praeguse raske majanduslise seisutorra pärast ei ole-woit võimalik iga polgu jaoks eraldi orkestrit jidada. Et aga orkestril polgu elus äraarwamata tähtsus on, siis lubatagu selle küsimuse juures pisut peatada.

Orkestri kaotamisega kaotaksid polgud osa oma hingest. Kes ei tunneks seda ülendamat mõju, mis orkestril sõjawäe meeleolu peale on? Juba kugemas minewikus rehtendasid wäeühid selle mõjuga ja tihti-peale marsisid sõjawäed orkestri saatel otustawaksse lahingusse. Meie päiril, kus sõjatehnika hiigla hüppe edasi on teinud, pole orkestri kasutamine sõja ajal ja sarnasel tujul võimalik, kuid rahulistes ringimistes seda tarwilikum. Ei saa salata, et rahuaegne rea-dõppus, kuidas seda ka teiste õpaineetega mitmeleühtsada ei püütaks, aja jookjul ära tüütab, nagu iga kordw toi-menus; kõik tüdimus ja loid olet igasuguste marsi-miste wasiu kaob aga, kui seda wahetwahel orkestri saatel toimetada. Wõimsa marsi helides ununeb isegi wäsimus. Sebasama wõib wõimlemise harjutuete kohta öelda, kus muusika teatawatel tundidel tingimata tarwilik. Diwiisi orkester ei oleks aga selleks küllalt lättesaadaw: asuwad ju diwiisile alluwad polgud di-wiisi staabist kümnete werstade kaugusel.

Juba rahujalale asumisest saadik funktsioneerivad poltudes n. n. „Lõbustus-Pariduse komisjonid“, kes sõ wite mõisliku waimlise lõbu eest hoolt kannawad. Kuidas oleks mõeldaw nimetatud komisjonide tege-wus ilma orkestrita? Danti ei wõiks aga ka seda ala sõdurite elus hooletusesse jätta. Orkestri ettefonded on juba iseenesest waimliseks lõbuseks, mis osaltki aitab meie sõduri sõjas pdrutatud hinge peenendada. (Lig kulunud on juba sõnad: „Музыка облагораживает человека“, kuid siiski põhjendatud). Edasi. Meil Gestis kuulnud üleüldist kaebust, et muusikaline are-nimine tagurpidi tipub minema. Raowad lauluseltsid, koorid lähewad hingulele, ravgeb Gestis laul. Instru-mentaalmuusika edendam seks mõjuwad sõjawäe üfjaste orkestrid palju kaasa. Noored mehed, kes oma teenis-tuse ajal sõjarae orkestris mänginud, wõiwad waba-nedes kodumalades muusikakoori ajutajatena ja juhti-dena väga kasulikud olla. Näituse neneagsete orkestr-n-tide tegemise kohta wõib rõhkelti ette trua.

Lõpuks — raske majandusline seisukord ei peaks polgu orkestrite likvideerimise põhjuseks olema, sest nüüd,

kus polgud omale Babaduseõja jooksul juba tarwilikud muusikariistad soetanud, ei nõua polgu orkester riigilt tuntavaid kuluseid. Ka kus orkestri peale mõnesuguseid summasid kulutada tuleks, maksatid polgud seda erateel selleks kogutud summadest. Tean poltusi, kes praegu omal kulul parem id orkestranta on palganud ja neid üleval peavad. Edaspidi mõiks tee siinbida veel liemas "latuses, kuid soowida mõib aiault ühte: jäägu polgule tema hing -- orkester.

29./V./20.

—ms.—

Sõjainwaliidide warjupaik.

Töö- ja hooletandeministeerium teatab:

Ministeerium on ellu kutsunud sõjainwaliidide warjupaiga, mille siht on ülewalpidamist ja peawarju anda neile sõjainwaliididele, kes sõjas oma töõjõu on kaotanud. Warjupaik on eialgul arwotud 30 inwaliidi jaoks.

Warjupaika mõetakse wastu kõige pealt inwaliidide Eesti wabadusõjast, kui aga ruumi jatkub, siis ka endistest sõdadest. Esimeses järjekorras leiawad wastuwõmist inwaliidid, kes oma töõjõu täiesti kaotanud ja alalist kõrwaltabi tarwitawad, siis need, kes töõjõu täiesti kaotanud, kuid alalist kõrwaltabi ei tarwita, ja lõpuks need, kes töõjõust vähem kui 100 prots. kaotanud, kuid siiski rohkem kui 70 prots.

Warjupaika ei mõeta wastu neid inwaliidide, kes külgehakkawate ehk muude sa-naste haiguste ehk puuduste all kannatawad, mis teiste warjuluste peale halvasti mõiwad mõjuda. Selles waadatakse tõik inwaliidid enne wastuwõtmist ministeeriumi poolt määratud arsi poolt läbi.

Warjualused saawad warjupaigast maksuta täieliku ülewalpidamise, peawarju, aastaajale wastawad riided, jalandõud ja pesu ning arstiabi. Shukatte wahetus, parandus ja uuendus sünnib tarwiduse järele.

Warjupaigas olejatele korraldatakse nende termisele wastawaid töid, tarwiduse korral sellekohaseid õstusi fätte õpetades. Töö eest saadud tajuust saab töõtegija 50 prots. enesele, teine osa jääb aga warjupaigale. Korraldatud töõit on warjualused kohustatud osu mõtma. Ka waimliste hurwide eest saab hoolitsetud. Selle's organiseeritakse warjup igas lugemiselaud, raamatukogu jne.

Warjualuste kohta on maksew 6. weebbruaril 1920 a. wastuwõetud rahwawäelaste ja nende perekondade pensioonide seadus § 29, s. t. neile warjupaigas olemise ajal pensiooni ei makseto, kuna aga nende perekonnad sel korral pensiooni sama seaduse § 33 järele saawad.

Warjupaik on kawatsatud asutada kusegil mõisas, kuid tarwilikkude ruumide leidmiseni amatakse kõige lähemal ajal ajutiselt Tallinnas, Mogdaleena tän. nr. 4.

Vähem korraldus warjupaiga asjus on antud Eesti Punase Risti Peawalitusele, selle poole igasuguste järelepärimistega tuleb pöörata (Tallinnas, Harju tän. 46).

Warjupaigas olemine katjutakse niiviisi korralda, et inwaliidid, kes oma termise isamaa eest ohwerdanud, wõimalikult rahuldatud oleksid.

Saksamaa kaotused lõhkeainete wabrikutes sõjaajal.

Saksa keemia-töõstuse ametiühitus on walmistanud põhjaliku aruande nende plahwatuste kohta, mis sõja ajal 1914—1918 Saksamaa lõhkeainete ja lastemoona wabrikutes on juhtunud. Selle aruande järele on wiimose kümne aasta jooksul enne sõda kestmiselt 87 õnnelikult juhtumist aastas lastemoona ja lõhkeainete wabrikutes ette tulnud, nendest 17 surmajuhumist ja 37 juhtumist töõwõime kaotusega.

Sõja jooksul kujunesid need arwud järgmiselt:

Õnnelikult juhtumist.	Nendest kahjutatu kohustuslisi (töõwõime kaotusega).	Surmajuhumisi.	
1914	122	40	27
1915	702	233	161
1916	942	297	206
1917	2206	430	313
1918	2509	653	323

Üleüldse juhtus sõja jooksul Saksamaa lastemoona ja lõhkeainete wabrikutes 213 plahwatust ja tulekahju, kus surma sai 1034 ja wigastada 1474 inimest.

Oma sageduse tõttu järjestuwad need plahwatused järgmiselt: sõjatulestik (raketiwalmistus), täiterohi (trinitrotoluol), nitroglycerin, mustrohi, ammonrohi, nõrga suitsuline rohi, ammoniaklõhkeained, chloratlõhkeained, granatäide 88 (pitriinhope), süüted.

213 plahwatusest langes mitte vähem kui 45, nii siis üle 1/5, era tulesuikwabrikute peale, mis sõja tarweteks walgustusmaterjali (raketta) walmistatid. Suur osa neist plahwatustest tekkis aluminiumtolmuust, mida rakettide walmistusel iseenamisi palju tarwitati ja mille kardetawust, nimelt niistes seisukorras, mitte tarwilikult ei hinnatud. Ühes niisuguses raketiwabrikus juhtus kõige suurem plahwatuse kogu Saksamaal, kus 116 inimest surma ja 107 inimest wigastada said.

Wõrdlemisi suur (umbes 16% kogusummasi) oli plahwatuste arw ka mustrohu ja nõrga suitsulise püüsi-rohu wabrikutes. Tähelepanaw on see asjaolu, et nõrga suitsuliste püüsirohujortide walmistusel 25% surma saanuid ja 22% wigastatuid oli, kuna musta püüsi-rohu walmistusel kõigest 8,1% surmasaanuid ja 4,3% wigastatuid oli.

Ei tohi küll mitte ära unustada, et arwustik selle poolest mildaka pildi annab, et ta õnnelikult juhtumisi walmistatawate ainete hulgaga ei mõrdle. Wõrdluse korral tõuseks ohwite protsent raketi-töõstuses otse kohutawalt, kuna seesama protsent nõrga suitsulise rohu ja trinitrotoluoli töõstuses koguni wäikseks jääks.

Segateated.

Württembergi wäljasuurtükiväe kaotused maailmasõjas.

Hiljuti awaldatud ametliku aruande järele on Württembergi wäljasuurtükiväe kaotused maailmasõjas — 1. augustist 1914 kuni 31 juulini 1918 — järgmised olnud:

Dhmitserifi

surma saanud	168
haarwata saanud	442
teadmata kadunud	8
	<hr/>
	Kokku 618

Soldatid

surma saanud	2195
haarwata saanud	7247
teadmata kadunud	91
	<hr/>
	Kokku 9533

Seega on Württembergi suurtükivägi maailmasõjas ühtekokku 10.151 meest kaotanud.

Inglise laewasuurtükide kaliibri suurendamine.

„Daily Chronicle“ teatel ei ehitatawat Inglis nool enam lahinglaewu 30,5-cm suurtükidega. Uute lahinglaewade suurtükid saada 34,3 ja 40,64cm ja veel rohkem kaliibrilised. Kõik nõrgemate suurtükidega lahinglaewad mõetawat tarwitusest ära. Nende hulgas olla ka 9 dreadnoughti, mis ära müüdamat.

Määrus lasteriistade ja lõhkeainete pidamise kohta.

Määrust lasteriistade ja lõhkeainete pidamise kohta („Rugi Teataja“ nr. 91/92 1919. a.) on läiendatud järgmise märtusega § 3. juure:

Märkus 3: Laewajuhtidele antakse kaubandus- ja tööstusministeeriumi mereasjanduspeawalituse ettepanekul miinihävitamise otstarbeks wälja luba iga laewa jaoks üheksakümnepüssi Mauseri wintpüssi ja 100 padruni peale; püsside ja padrunite wäljaandmist korraldab sõjaministeeriumi suurtükiväe-walitus.

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi polkownik **Rint.**
Wäljaandja: **Sõjawägede kooab.**

On ilmunud:

Kuulipilduja „MAXIM’i“

- a) **Luku kirjeldus** — kahel suurel lehel seina peale kleepimiseks; paremal paberil: hind ä 1 mk. 75 penni leht, ja
- b) **Rikete piltlik kujutus** — kahe nissamasuguse lehe ja paberi peal: hind ä 1 mk. 75 penni leht.

Nimetud kirjeldusi ja kujutusi võib saada **Sõja wäe trükikojast**, Tallinnas, Rütli tän. 13.

Sõjawäe Topografia osakonna wäljaandel ilmus

Baltimaade kaart

XIII. aastasajal.

Kaart on kolme wärwiga trükitud.

Hind 4 marka.

Saada raamatu kaupl. ja Sõjaw. Topografia osakonnast, Tallinnas, Laial tän. № 39.